SCIENCE PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences

Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

3-son (5-jild)

2025

ISSN: 2181-1342 (Online)
Сайт: https://scienceproblems.uz
DOI: 10.47390/SPR1342V5I3Y2025

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 3 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2025

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor, Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor, Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent, Oʻzbekiston davlat jahon tillari universiteti.

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori, Oʻzbekiston Milliy Universiteti;

Xolikulov Axmadjon Boymahammatovich – tarix fanlari doktori, Oʻzbekiston Milliy Universiteti;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent, Oʻzbekiston Milliy Universiteti.

Saidov Sarvar Atabullo oʻgʻli – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar boʻlimi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent moliya instituti;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Azizov Sherzod Oʻktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Oʻzbekiston Respublikasi Bojxona instituti;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Fargʻona politexnika instituti

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD), dotsent, Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b, Toshkent moliya instituti;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Yaxshilikov Joʻraboy – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Gʻaybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori, "Tashkent International University of Education" xalqaro universiteti;

Hoshimxonov Moʻmin – falsafa fanlari doktori, dotsent, Jizzax pedagogika instituti;

Oʻroqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent, Andijon davlat tibbiyot instituti, Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasi mudiri;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD), dotsent, Buxoro davlat universiteti.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor, Oʻzbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Koʻchimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor, Oʻzbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Mirsanov Gʻaybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, Samarqand davlat universiteti;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi, Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, Oʻzbekiston Respublikasida xizmat koʻrsatgan yurist, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b., Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor, Oʻzbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor, Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Asadov Shavkat Gʻaybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD), Oʻzbekiston Respublikasi Sudyalar oliy kengashi huzuridagi Sudyalar oliy maktabi;

Joʻrayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Normatov Bekzod Akrom oʻgʻli — yuridik fanlar boʻyicha falsafa doktori, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi, Toshkent davlat yuridik universiteti;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti huzuridagi pedagogik kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq markazi;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Qarshi davlat universiteti;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent, Oʻzbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori, Iqtisodiyot va pedagogika universiteti;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti;

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD), Samarqanddavlatuniversiteti.

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport boʻyicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasi mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, Oʻzbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD), Samarkand viloyat IIB Tibbiyot boʻlimi psixologik xizmat boshligʻi.

22.00.00- SOTSIOLOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, Oʻzbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Poʻlatovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, Oʻzbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, Oʻzbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Boʻtayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, Oʻzbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Roʻyxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari boʻyicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar roʻyxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat roʻyxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyogʻoch koʻchasi, 70/10-uy. Elektron manzil: scienceproblems.uz@gmail.com

Bogʻlanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

IJTIMOIY-GUMANITAR FANLARNING
DOLZARB MUAMMOLARI
5-jild, 3-son (Mart, 2025). - 594 bet.

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

Mansurov Ulug'bek Umarovich
FARG'ONA VODIYSI SHAHARLARIDA TIBBIYOT TIZIMIDAGI O'ZGARISHLAR (1917-1990-YILLAR) 12-20

Yuldashev Ulugbek Kadirjanovich
O'ZBEKISTONDA PROFESSIONAL TA'LIM BOSQICHIDA DUAL TA'LIM SHAKLINING JORIY QILINISHI TARIXI 21-27

Bobobekova Nargiza Ismatullayeva
JIZZAX VILOYATI SOG'LIQNI SAQLASH TIZIMI FAOLIYATI TARIXI (XIX ASR IKKINCHI YARMI - XX ASR BOSHLARI) 28-33

Esanova Nilufar
MUSTAQILLIK YILLARIDA O'ZBEKISTONNING YENGIL SANOAT SOHASINI RIVOJLANTIRISHDA XORIJIY MAMLAKATLAR BILAN HAMKORLIGI 34-37

Tursunov Bekzot Yandashevich
QO'QON XONLIGI QO'SHININING QUROL-ASLAHALARIGA OID 38-45

Давлетмуратов Куралбай Хожамуратович
АНТИЧНЫЕ И СРЕДНЕВЕКОВЫЕ ЗООМОРФНЫЕ МЕТАЛЛИЧЕСКИЕ ИЗДЕЛИЯ ХОРЕЗМА 46-52

Raximov Bektosh, Tashmuradov Umidbek
AMIR TEMUR VA TEMURIYLAR DAVRIDA TASHQI DIPLOMATIK ALOQALARNING DAVLAT SIYOSIY TARAQQIYOTIDAGI AHAMIYATI 53-57

Otaxanov Alisher Mamadaliyevich
TEMURIY MALIKALARNING ILM-FAN VA IJTIMOIY TARAQQIYOTGA QO'SHGAN HISSALAR 58-64

Xakimov Ravshan Raimovich
MIRZACHO'LNING ETNOEKOLOGIK MUAMMOLARI 65-74

Ergashev Jahongir Yunus o'g'li
TURK XOQONLIGINING BOSHQARUVIDA IMPERIYACHILIK XUSUSIYATLARINING O'ZIGA XOS JIHATLARI 75-82

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

Gabriel Ayodeji Ogunmola
ЦИФРОВОЙ ДИВИДЕНД: ИЗУЧЕНИЕ ПОТЕНЦИАЛА ЦИФРОВОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ ДЛЯ УСТОЙЧИВОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ 83-96

Abdullayev Altinbek Yangibayevich
KORXONANING KOMPLEKS ISHLAB CHIQARISH XARAJATLARI VA QO'SHIMCHA MAHSULOT ISHLAB CHIQARISH HISOBINI YURITISHNING USLUBIY ASOSLARINI TAKOMILLASHTIRISH 97-113

Komolov Odiljon Sayfidinovich
KREDIT TASHKILOTLARINI SOLIQQA TORTISH AMALIYOTINING TAHLILI 114-123

Shaislamova Nargiza Kabilovna
MAMLAKAT IQTISODIYOTI BARQARORLIGINI TA'MINLASHDA QAYTA TIKLANUVCHI ENERGIYA MANBALARINING ROLI 124-134

Qo'chqarov Baxtiyor Xoshimjanovich
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINING AYLANMA MABLAG'LARINI SHAKLLANTIRISH VA UNDAN SAMARALI FOYDALANISH USULLARI 135-147

Abdimurodov Baxrom, Abdimurodov Bahodir
AKSIYADORLIK JAMIYATLARIDA XODIMLARGA HAQ TO'LANADIGAN HAR YILGI MEHNAT TA'TILINI RASMIYLASHTIRISHNI TAKOMILLASHTIRISH 148-152

Matkarimov Inomjon, Yuldashbayev Azizulloh
BARQAROR RIVOJLANISH VA YASHIL IQTISODIYOTGA O'TISH 153-158

Исламутдинова Дина Файзрахмановна
ТРАНСФОРМАЦИЯ ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ КОНЕВОДСТВА В УСЛОВИЯХ СОВРЕМЕННОГО РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАНІ 159-166

Ravshanov Zaxiriddin Ibragimovich
OVQATLANISH XIZMATLARI SOHASIDA DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIGINI RIVOJLANTIRISH BORASIDA TAVSIYALAR 167-176

Джуманиязов Уббинияз Исмайл улы
ПРИМЕНЕНИЕ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА В СЕЛЬСКОМ ХОЗЯЙСТВЕ КИТАЯ 177-183

To'lakov Ulug'bek Toshmamatovich
YERLARNI BAHOLASH VA SOLIQQA TORTISHNING METODOLOGIK ASOSLARINI TAKOMILLASHTIRISH 184-193

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

Xolmirzaev Xurshid Nakibillaevich,
IJTIMOIY-KASBIY FAOLIYAT JARAYONIDA SUN'IY INTELLEKTNING INSON SALOHIYATIGA TA'SIRI 194-200

Tashanov Abduxoliq
QADIMGI SHARQ MANBALARIDA INSON BUZG'UNCHILIGI HAQIDAGI QARASHLAR ... 201-206

Muhamedov Asror Asadovich
UCHINCHI RENESSANS POYDEVORINI YARATISHDA YUSUF XOS HOJIB FALSAFIY MEROSIDAN FOYDALANISH 207-213

Жумаева Шахло Суюновна
ВОПРОС НРАВСТВЕННОГО СОВЕРШЕНСТВА В УЧЕНИИ АХМАДА ЯССАВИ 214-219

Eshonqulov Laziz Norqobul o'g'li
HAJVIYLIKNING PSIXOLOGIK IJTIMOIY-MADANIY VA ESTETIK XUSUSIYATI 220-224

G'ulomov Zuxriddin Baxromjon o'g'li
AXBOROTLASHGAN JAMIYATDA YOLG'ON AXABOROTLARNING MAZMUN-MOHIYATI VA KONSEPTUAL ASOSLARI 225-231

Xaitov Lazizbek Azamatovich
HAKIM TERMIZIYNING FALSAFIY TA'LIMOTI 232-236

Ortiqov Shahriddin
SHAXS ESTETIK ONGI VA MADANIYATNI SHAKLLANTIRISHDA
TEATR SAN'ATINING O'RNI 237-241

Toshboboeva Munavar
IJTIMOIY-MA'NAVIY MUHIT BARQARORLIGIDA XOTIN-QIZLARNING ISHTIROKI 242-248

Murotov Elyor Narzillo o'g'li
YANGI O'ZBEKISTONNING TARAQQIYOT STRATEGIYALARINING
UZVIYLIGI VA FALSAFIY TAHLILI 249-255

Soipova Mavjuda Karimjanovna
FAZL IBN AHMAD TA'LIMOTIDA NUR VA HARAKAT MASALASI 256-260

Ashurova Xurshida Sag'dullaevna
HOJI MUIN ZAMONDOSHI SHOKIR MUXTORINING
HAYOTI VA FAOLIYATI HAQIDAGI QARASHLARI 261-264

Karimov Anvarjon Lutfilloyevich
IBN SINO FALSAFIY MEROSIDA AXLOQI MASALASI 265-269

Shakambarov Abdurashid Abdujabbarovich
MA'NAVIY MARGINALLASHUVDAN HIMOYALANISHDA XORIJ TAJRIBASI 270-275

Samadov Jonmurod
JALOLIDDIN RUMIY GNOSEOLOGIYASINING ZAMONAVIY TAHLILI 276-280

Barnoev Sanjar Qurbonovich
YUSUF HAMADONIYNING INSON VA KOINOT UYG'UNLIGIGA OID
TA'LIMOTIDA ME'YOR MASALALARI 281-286

Ярлакабов Джамшид Мамасултонович
СВОБОДА И НЕОБХОДИМОСТЬ КАК ВЕКТОРЫ РАЗВИТИЯ
ГЛОБАЛЬНОГО ОБЩЕСТВА: РЕАЛИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ 287-291

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

Isanova Feruza Tulqinovna
INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA XALQARO HUQUQ SOHASIGA OID
LEKSIK BIRLIKLARNING SINXRON TAHLILI 292-297

Xayrullayeva Shahzoda Farhod qizi
O'ZBEK VA INGLIZ TILLARIDA SALBIY VA IJOBIY HIS TUYG'ULARNI
LINGVOKULTUROLOGIK TAHLILI 298-303

Tadjiyeva Mastura, Umarxonova Dilafruz
INGLIZ VA O'ZBEK MAQOLLARIDA "BOYLIK" VA "FAQIRLIK"
KONSEPTLARINING AKSIOLINGVISTIK TAHLILI 304-308

Sharipova Nilufar Shaxrillo qizi
ZAMONAVIY DUNYO ADABIYOTIDA XALQ KULGISI ASOSIDA KELIB CHIQQAN
YANGI BADIIY SHAKLLAR 309-312

Ochilova Gulnoza Farxod qizi
NUTQ BIRLIKLARI MASALASINING UMUMIY TILSHUNOSLIKDAGI TALQINI 313-316

Alqarov Nazarbek Alisher o'g'li
IT MOTIVINING DUNYO VA O'ZBEK ADABIYOTSHUNOSLIGIDA O'RGANILISHI 317-322

Abdusalomov Firuz Abduxoliqovich
HARBIY DISKURSDA BUYRUQNING VOQELANISHI 323-329

Ruzmatova Gulnara Kulmamatovna
STYLISTIC AND LINGUACULTUROLOGICAL FEATURES OF IMPLICATURES
IN ENGLISH AND UZBEK ANECDOTES 330-333

Safarova Farida, Toshkulova Madinabonu
THE STUDY OF TEXT LINGUISTIC 334-337

Amonova Dilshoda Azamat qizi
ADABIYOTDA BADIIY OBRAZ TUSHUNCHASI VA UNING XUSUSIYATLARI
(DEN BRAUNNING "DA VINCHI SIRI" ROMANI MISOLIDA) 338-343

Sultonova Gulchehra Xusanovna
INGLIZ VA O'ZBEK TILI NAMUNASI SIFATIDA AFORIZMLARNING
MADANIY VA FALSAFIY JIHATLARI 344-348

Makhmudova Mutabar Dustmukhammad kizi,
CAUSES OF STREOTYPE OCCURRENCE 349-353

Sadullaeva Matlyuba Akhrorovna,
NUMERIC MYSTERIES: THE ROLE OF NUMBERS AND SYMBOLISM
IN "THE DA VINCI CODE" 354-359

Khusenova Shosura Toshtemirovna,
DOCTORS' ATTITUDES TOWARD LEARNING ENGLISH:
A NEEDS ANALYSIS REPORT 360-363

Mamajanova G'uncha, Shakirova Saida
EKVIVALENTLIK VA TAFOVUT MEZONLARI ASOSIDA O'ZBEK VA INGLIZ
METAFORALARINING QIYOSIY TAHLILI 364-368

Saydullayeva Dilrabo Ilxom qizi
SODIQIY AFSHORNING "MAJMA UL-HAVAS" TAZKIRASI VA UNING O'ZBEK
TAZKIRASHUNOSLIGIDAGI AHAMIYATI 369-372

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

Нурпеисов Еркеш, Ибраева Алуа, Сманова Акмарал
КОНСТИТУЦИОННОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ТРИАДЫ В ИСТОРИЧЕСКОМ
ВЫБОРЕ КАЗАХСТАНА 373-379

Камалов Мансурхон Мухтарович
К ВОПРОСУ О КОНФЛИКТЕ ИНТЕРЕСОВ В КОРПОРАТИВНЫХ ОТНОШЕНИЯХ 380-385

Komilov Avazbek Bokijonovich
QONUN BUZILISHI, UNING KELIB CHIQISH SABABLARI VA BUNGA IMKONIYAT
YARATIB BERAYOTGAN SHART-SHAROITLARNI BARTARAF ETISH TO'G'RISIDAGI
PROKUROR TAQDIMNOMASINING MAZMUNI VA UNGA QO'YILGAN TALABLAR 386-394

Xolov Utkir Shomurodovich,
QONUNIY KUCHGA KIRGAN SUD HUJJATLARINI YANGI OCHILGAN
HOLATLAR BO'YICHA QAYTA KO'RISHNING AYRIM MASALALARI 395-399

Kuldoshev Ulug'bek Otabek o'g'li
KASB YUZASIDAN O'Z VAZIFALARINI LOZIM DARAJADA BAJARMASLIK
VA XAVF OSTIDA QOLDIRISH JINOYATLARINING SUBYEKTI VA ULARNING
FARQLI JIHATLARI 400-407

Ибрагимова Сабина Эркиновна
К ВОПРОСУ О ДАЛЬНЕЙШЕЙ ИМПЛЕМЕНТАЦИИ МЕЖДУНАРОДНЫХ СТАНДАРТОВ ПРАВОСУДИЯ НА ДОСУДЕБНОЙ СТАДИИ, В УГОЛОВНО-ПРОЦЕССУАЛЬНОЕ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВО РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН 408-413

Avezov Dilshod Sadulayevich
MAHALLIY KENGASH DEPUTATINI CHAQIRIB OLISH MASALALARI VA UNING XUSUSIYATLARI 414-418

Haydarov Jaloliddin Hamza o‘g‘li
VALYUTA QIMMATLIKLARINI QONUNGA XILOF RAVISHDA OLISH YOKI O‘TKAZISH JINOYATINING PREDMETI TAHLILI 419-423

Zairov Asadbek Sayfullo o‘g‘li
INKLYUZIV TA’LIMINI TAKOMILLASHTIRISHDA QONUNCHILIK BAZASINING ROLI 424-432

Karimov Bekmurodjon Anvarjonovich
BMT INSON HUQUQLARI BO‘YICHA SHARTNOMAVIY ORGANLARI TIZIMINI KUCHAYTIRISH 433-442

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna
ZAMONAVIY OLIY TA’LIMDA KREATIVLIKNI TASHXISLASH METODIKALARINI QO‘LLASHNING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI 443-449

Raxmatov Otabek Urinbosarovich
“JISMONIY TARBIYA VA SPORT PEDAGOGIKASI” FANINING BO‘LAJAK JISMONIY TARBIYA VA SPORT FAOLIYATI MUTAXASSISLARINI TAYYORLASHDAGI AHAMIYATI 450-455

Xamroyev Samijon Salimovich
SPORT TO‘GARAGI MAHG‘ULOTLARIGA TALABALAR QIZIQISHLARINI SHAKLLANTIRISHDA UZLUKSIZLIKNI TA’MINLASH VOSITALARI 456-461

Berdiyeva Nilufar Ibodullayevna
TALABALARDA INSHONING MAZMUNIY- MANTIQIY BAYON QILINISHIGA DOIR BILIM, KO‘NIKMA VA MALAKALARNI SHAKLLANTIRISH 462-467

Ortiqov Bekruh Baxodir o‘g‘li
ZAMONAVIY VOLEYBOLCHILARNING JISMONIY TAYYORGARLIGI VA BIOMEXANIK XUSUSIYATLARI HAMDA SAMARADORLIKKA TA’SIRI 468-472

Jumayeva Xulkarxon Muxammadjonovna
TALABALARNI INVARIANTIV VA VARIATIV TAHDIDLARDAN HIMOYALASHNING PEDAGOGIK STRATEGIYASI 473-480

Avliyaqulov Tolib Xolmurodovich,
TALABALAR KASBIY-AXLOQIY TAYYORGARLIGIGA QADRIYATLARGA ASOSLANGAN YONDASHUV 481-486

O‘tashev Xasan Nematullayevich
OLIY TA’LIM MUASSASASIDA SPORT ISHLARINING USTUVOR VAZIFASI SIFATIDA SPORT MADANIYATINI SHAKLLANTIRISHNING MUHIM JIHATLARI 487-492

Axmadjanov Doniyor Baxtiyor o‘g‘li
BO‘LAJAK TARIX O‘QITUVCHISINING AXLOQIY YETAKCHILIGI VA KASBIY FAZILATLARI 493-500

Mengliyev Bobur Normamatovich
O‘QITUVCHILARNI PEDAGOGIK KOMPETENTLIGINI TAHLIL QILISH USULLARI 501-507

Gafforov Alisher Xolmurodovich
PROFESSIONAL TA’LIM MUASSASALARI RAQAMLI TA’LIM RESURSLARINI LOYIHALASH, TIZIMLASHTIRISH VA UNING MAZMUNI 508-518

Qurbonova Bonu Quvondiq qizi
BOSHLANG‘ICH SINF O‘QUVCHILARINI KITOBGA QIZIQTIRISH: SAMARALI USULLAR VA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR 519-524

Zubaydullayev O‘ktam Raim o‘g‘li
O‘QUVCHI SHAXSINI SHAKLLANTIRISHDA SAN’ATNING O‘RNI 525-529

Raximov Nurillo Narzullaevish
BO‘LAJAK MUSIQA O‘QITUVCHISINI KASBIY-PEDAGOGIK FAOLIYATGA TAYYORLASH: MUAMMO VA YECHIMLAR 530-538

Ergashova Munisa Hoshim qizi
MUSTAQIL TA’LIMNI O‘YINLAR ORQALI TASHKIL ETISH 539-543

Nuriddinova Madina, Nuriddinov Muhriddin
USING WIKI-TECHNOLOGY TO IMPROVE STUDENTS' WRITING COMPETENCE 544-552

Kalekeeva Sarbinaz Turkmenbaevna,
O‘QUVCHILARNING MANTIQIY FIKRLASHINI RIVOJLANTIRISHGA QARATILGAN ZAMONAVIY YONDASHUVLAR 553-560

Nasriddinova Hulkar Komiljonovna,
RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNING BOSHLANG‘ICH SINFLAR MATEMATIKA TA’LIMIDA QO‘LLANILISHI IMKONIYATLARI 561-565

Evatov Saminjon Sobirovich
JAMOAVIY FAOLIYATNI TASHKEL ETISH ASOSIDA O‘QUVCHILARNING KOMMUNIKATIV QOBILIYATINI RIVOJLANTIRISH 566-572

Samatova Shohsanam Xolmuhammad qizi
BO‘LAJAK O‘QITUVCHILARDA KOGNITIV YONDASHUV ASOSIDA TIZIMLI FIKRLASHNI SHAKLLANTIRISH TAMOYILLARI 573-577

Idrisov Mironshoh Ilyos o‘g‘li
TALABALARNI JISMONIY TARBIYA, SPORT VA TURIZM VOSITALARI BILAN SOG‘LOMLASHTIRISH TIZIMINI SHAKLLANTIRISH MUAMMOLARI 578-582

Nasriddinova Nilufar Shuxrat qizi
1-SINF ONA TILI DARSLARIDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING INTENSIVLIGINI TA’MINLASH METODIKASI 583-587

Yavkochdiyeva Dilafruz
TALABALARNI PEDAGOGIK KASBIY FAOLIYATGA TAYYORLASHDA “STAATE” INNOVATSION TEXNOLOGIYASIDAN FOYDALANISH 588-593

SCIENCE PROBLEMS.UZ

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari
Actual Problems of Humanities and Social Sciences
Volume 5 | Issue 3 | 2025
ISSN Online: 2181-1342

Received: 16 February 2025
Accepted: 5 March 2025
Published: 20 March 2025

Article / Original Paper

IMPORTANT ASPECTS OF THE FORMATION OF SPORTS CULTURE AS A PRIORITY OF SPORTS WORK IN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Utashev Khasan Nematullayevich
Alfraganus University
Head of the Department of "Sports Activities,"
Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences

Abstract. This article substantiates the importance of sport as an important component of the upbringing of students, its goals and objectives, as well as the main subject - the value and meaningful development of the individual and the need to form sports culture in it. Additionally, the article analyzes various aspects of sports culture in the context of physical education and sports for future sports specialists.

Keywords: sports activity, personal culture, humanistic qualities, sports culture, sports education of students.

OLIY TA'LIM MUASSASASIDA SPORT ISHLARINING USTUVOR VAZIFASI SIFATIDA SPORT MADANIYATINI SHAKLLANTIRISHNING MUHIM JIHATLARI

O'tashev Xasan Nematullayevich
Alfraganus university
"Sport faoliyati" kafedrasi mudiri,
pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori(PhD)

Annotatsiya. Ushbu maqolada oliy ta'lim muassasalarida sportning talabalarning tarbiyasidagi muhim tarkibiy qism sifatida ahamiyati, uning maqsad va vazifalari, shuningdek, asosiy predmeti – shaxsning qadriyatli va mazmunli rivojlanishi hamda unda sport madaniyatini shakllantirish zarurati asoslab berilgan. Shuningdek jismoniy tarbiya va sport orqali bo'lajak sport mutaxassislarini sport madaniyati orqali ko'plab turlari tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: sport faoliyati, shaxs madaniyati, insonparvarlik sifatlari, sport madaniyati, talabalarning sport tarbiyasi.

DOI: https://doi.org/10.47390/SPR1342V5I3Y2025N74

Kirish. Har bir inson, har bir ota-onaning orzusi va niyati jismoniy va ma'naviy barkamol avlodni tarbiyalashdir. Bunga esa jismoniy tarbiya va sportsiz erishib bo'lmaydi [1]. Shu bilan bir qatorda sport bu talaba-yoshlarning bo'sh vaqtini o'tkazish va hayot faoliyatining boshqa sohalariga ham tobora kengroq joriy etilmoqda, bu jarayonlar hozirgi vaqtda davlat siyosati darajasidagi ustuvor vazifalardan biri sifatida ham qaralmoqda. Shuningdek bu jarayonlarni rivojlantirishda esa oliy ta'lim muassasalarida sport ishlarining mazmuni va yo'nalishi qanday bo'lishi kerakligi tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Adabiyotlar tahlili va metodologiyasi. Oliy ta'lim tizimidagi yondashuvlar sport faoliyati ishlarini tashkil etish va ularning asosiy xususiyatlari, tayyorgarlik darajalari birinchi

oʻringa qoʻyilish maqsadga muvofiqdir. 1970-yillarda bevosita sport faoliyati va musobaqa faoliyati ishlarini hamda ularning natijalarini aks etuvchi boʻlimlar mavjud boʻlmagan.

Biroq 1980-yillarning boshida tanlangan sport turi boʻyicha yakuniy natija, asosiy musobaqadagi raqobat faoliyatining oʻziga xos xususiyatlari yuqori malakali sportchilarni tayyorlashning mazmuni va xarakterini belgilaydi, degan gʻoya ilgari surilgan nashrlar paydo boʻldi (V.N.Platonov, V.V.Petrovskiy, N.I.Kuznetsova, A.A.Novikov) [2,3,4,5].

Tadqiqotimizning metodlari va uslublari. Ilmiy tadqiqot jarayonida ilmiy-metodik adabiyotlarni tahlil qilish, umumlashtirish, kuzatish, pedagogik-psixologik hodisalarni tizimli tahlil qilish hamda natijalarni umumlashtirish usullaridan foydalanildi.

Tadqiqot natijalari va ularning muhokamasi. Bizning fikrimizcha, bu borada asosiy omil jismoniy tarbiya va sport harakatining umumiy vazifalariga yoʻnaltirilgan boʻlishi kerak.

Shuningdek, u yoshlar bilan bogʻliq davlat siyosatining zamonaviy strategiyasiga, ularni tarbiyalashning umumiy tamoyillariga mos kelishi hamda oliy taʼlim tizimi oldida turgan pedagogik va ijtimoiy-madaniy vazifalarni hal etishga koʻmaklashishi lozim.

Eng muhimi esa – bilimli, sogʻlom, jismonan chiniqqan, ijodiy salohiyatga ega, har tomonlama rivojlangan, zamonaviy sivilizatsiya va demokratiya sharoitida ishlash va yashashga qodir, faol fuqarolik pozitsiyasiga ega boʻlgan hamda insonlarga, tabiatga va oʻziga nisbatan maʼnaviy-axloqiy qadriyatlarni ustuvor qoʻyadigan shaxsni tarbiyalashdir.

Shunday ekan bugungi kunda oliy taʼlim muassasasida sport ishlarini tashkil etishning hozirgi mavjud tizimi unchalik talablarga javob bermaydigan holatlari ham uchrab turmoqda. Koʻpincha bu ishning samaradorligi talabalarning oliy oʻquv yurtlari va ayniqsa oliy oʻquv yurtlari aro sport musobaqalaridagi chiqishlari natijalari bilan baholanadi. Oliy oʻquv yurtlari ichidagi musobaqalar asosan oliy oʻquv yurtlar aro musobaqalarga eng yaxshi sportchilarni saralab olish maqsadida oʻtkaziladi. Ularning gʻoliblari diplomlar va I-II-III darajali medallar bilan taqdirlanadilar. Bu esa oliy oʻquv yurtlari rahbarlari uchun mazkur mintaqaning yoki shu oliy taʼlim muassasasining eng yaxshi sportchilariga ega boʻlish bilan ham faxrlanishadilar.

Shuningdek bunday vaziyatda oliy taʼlim muassasalari professor-oʻqituvchilari va sport turlari boʻyicha murabbiylarni oliy taʼlim muassasasidagi sport faoliyatini rivojlantirish hamda seleksiya ishlarini tashkil etish va toʻgʻri yoʻlga qoʻyishga majbur qiladi. Bu esa sport sohasida eng iqtidorli talabalarni izlash va oliy taʼlim muassasasiga yuqori malakali sportchilarni jalb etishni anglatadi. Oliy oʻquv yurti sport jamoasiga oliy oʻquv yurtlari aro musobaqalarda munosib oʻrin taʼminlash uchun baʼzi hollarda talaba boʻlmagan yoshlarni yoki boshqa oliy oʻquv yurtlari talabalarini taklif etish holatlari ham kuzatilmoqda. Shu bilan bir qatorda sport natijalarining ahamiyatini oshirib koʻrsatish nafaqat talaba-sportchilarda, balki oʻqituvchi va murabbiylarda ham axloqiy meʼyorlarni buzish evaziga har qanday yoʻl bilan gʻalaba qozonishga intilishni keltirib chiqaradi.

Oliy oʻquv yurtida sport ishlarini tashkil etishga bunday yondashuv bir qator salbiy oqibatlarga olib keladi:

- birinchidan, sport bilan faol shugʻullanishga, odatda, talabalarning juda oz qismi jalb etiladi;

- ikkinchidan, talabalarning sport faoliyatini tashkil etish uning barcha ijobiy imkoniyatlarini toʻliq amalga oshirishga imkon bermaydi. Ayniqsa, talabalarning axloqiy, estetik, ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishda uning roli past;

- uchinchidan, va bu ayniqsa tashvishlanarli, zamonaviy universitet sportida, umuman sportda boʻlgani kabi, ma'naviy qadriyatlarning qadrsizlanishi kuzatilmoqda. Tobora koʻproq yoshlar bu yerda pul topish, shon-shuhrat qozonish va hokazolar mumkin boʻlgani uchungina sportga jalb qilinmoqda.

Shu sababli, hozirgi kunda oliy ta'lim muassasalarida sport ishlarini takomillashtirish muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Bu jarayonni zamonaviy talablarga mos ravishda tashkil etish, shuningdek, Oʻzbekiston oliy ta'lim tizimi va jismoniy tarbiya hamda sport harakati oldida turgan ijtimoiy-pedagogik vazifalarni hal etishga koʻmaklashadigan yangi yondashuvlarni izlash zarur.

Ushbu talablarga eng mos keladigan yondashuv shundan iboratki, unda oliy oʻquv yurtidagi sport ishlarining asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

- nafaqat jismonan rivojlangan, sportga iqtidorli, balki deyarli barcha talabalar, shu jumladan, sogʻligʻi zaif va imkoniyati cheklangan shaxslarning sport faoliyatida ishtirok etishi uchun shart-sharoitlar yaratish;

- talabalarni jismoniy, ruhiy va ma'naviy sogʻlomlashtirish, ularni insonparvarlik ruhida tarbiyalash va faol ijodiy dam olishlarini tashkil etish uchun sport faoliyatining ulkan ijobiy salohiyatini samarali va imkon qadar toʻliq roʻyobga chiqarish;

- sportga iqtidorli talabalarning sport mahoratini oshirishga koʻmaklashish.

Oliy oʻquv yurtidagi sport ishlarining muhim tarkibiy qismi talabalarni sportga oʻrgatishdir. Ushbu pedagogik faoliyatning maqsad va vazifalarini belgilashda shaxs-insonparvarlik pedagogikasining tarbiyaviy faoliyatning maqsadi va asosiy predmeti shaxsning sport madaniyatini shakllantirish boʻlishi kerakligi toʻgʻrisidagi qoidasini hisobga olish zarur[6].

Talabalarning sport madaniyati va uning turlari. Talabaning sport madaniyati – bu uning sportga nisbatan ijobiy qadriyatli munosabatini ifodalaydi. Bunda quyidagilar muhim ahamiyat kasb etadi:

a) Talabaning sport turlariga, ularning jihatlari, funksiyalari va tarkibiy qismlariga boʻlgan qiziqishini anglash, ularni saqlash va rivojlantirishga qaratilgan faoliyati hamda ushbu faoliyat natijalari. Bular talaba tomonidan eng muhim va ahamiyatli deb baholanib, qadriyat sifatida qabul qilinadi.

b) Mazkur baholash asosida shakllangan ideallar, ramzlar, me'yorlar, xulq-atvor namunalarining mavjudligi. Ushbu omillar talabaning sport sohasidagi umumiy faoliyatini va boshqalar bilan munosabatlarini tartibga solib, ularning yoʻnalishini belgilaydi.

Talabaning sportga boʻlgan ijobiy qadriyatli munosabati umumiy emas, balki aniq yoʻnalishga ega boʻladi. Ya'ni, u sportning barcha jihatlariga emas, balki muayyan turlari, funksiyalari va tarkibiy qismlariga e'tibor qaratadi. Shu bois, talabalarning sport madaniyati turlicha boʻlib, ularning sportni qadrlash darajasi ham turli mezonlarga asoslanishi mumkin. Ular sport faoliyati, sport musobaqalari yoki mashgʻulotlarning jozibadorligidan tashqari, oʻziga xos boshqa qadriyatlarini ham hisobga olishlari mumkin.

Boshqacha qilib aytganda, talabalar turli shakllardagi sport madaniyatiga ega boʻlishi mumkin. Ularning har biri oʻziga xos mazmun, yoʻnalish va xususiyatlarga ega boʻlib, talabaning sport faoliyatiga qanday qadriyatlar berishini aniqlaydi. Ya'ni, sportning qaysi jihatlari, tarkibiy qismlari va funksiyalari talaba uchun eng muhim va ahamiyatli ekanligini belgilaydi.

Sport va pragmatik madaniyat. Shaxsning sport madaniyati shakllaridan biri – sport-pragmatik madaniyat boʻlib, u oʻzining aniq utilitar va pragmatik yoʻnalishi bilan ajralib turadi. Bunda sport sohasidagi eng muhim va qadrlanadigan jihatlar foydalilik, texnologik yutuqlar hamda amaliy natijalarga asoslanadi. Bunday yondashuvning yorqin misoli sifatida sport orqali daromad topish, moddiy boylik orttirish imkoniyatlarini koʻrsatish mumkin. Aynan shu sababli bunday munosabat professional sportchilarga xosdir. Sport faoliyatining pragmatik qadriyatlari, shubhasiz, ishtirokchilarni doimiy muvaffaqiyat va yutuqlarga intilishga yoʻnaltiradi.

Sport madaniyatining foydalilik jihati faqatgina insonning jismoniy rivojlanishi bilan cheklanmay, balki uning ayrim fazilatlari va qobiliyatlarini shakllantirish va takomillashtirishga ham xizmat qilishi mumkin. Masalan, iroda, aqliy qobiliyatlar, jismoniy kuch va boshqa shaxsiy fazilatlarning rivojlanishi shu jumlaga kiradi.

Sport-pragmatik madaniyat quyidagi qadriyatlarga asoslanishi mumkin:

- Sportdagi yutuqlar, natijalar va gʻalabalar;
- Sport orqali daromad topish, moddiy neʼmatlar qoʻlga kiritish imkoniyati;
- Sport mashgʻulotlari orqali insonning umuman emas, balki uning muayyan fazilatlari va qobiliyatlarini (masalan, jismoniy yoki maʼnaviy jihatdan) rivojlantirish va takomillashtirish.

Yuqori jismoniy tayyorgarlikka va sport mahoratiga ega boʻlib, shu asosda sport musobaqalarida gʻalaba qozonishga, shuhrat qozonishga, moddiy manfaatlar va boshqalarga erishgan sportchi. “Gʻalaba — eng muhimi emas, gʻalaba — kurashishga arziydigan yagona narsadir” (AQShlik futbol murabbiyi V. Lombardi).

Gʻayriinsoniy Sport Madaniyati. Sport insonni oʻziga jalb qilishi va unga boshqalardan ustunligini namoyon etish, millatchilik gʻoyalarini ilgari surish, oʻzining tajovuzkorlik kayfiyatini ifodalash kabi imkoniyatlarni yaratishi orqali qadriyat sifatida namoyon boʻlishi mumkin. Bunday holatda shaxsning sport madaniyati umuminsoniy va insonparvarlikka asoslangan madaniy qadriyatlarga zid meʼyorlarni oʻz ichiga oladi. Natijada bu madaniyat insonparvarlik tamoyillariga mos kelmaydigan gʻayriinsoniy sport madaniyati shaklida namoyon boʻladi.

Gʻayriinsoniy sport madaniyatining asosiy xususiyatlari:

- Noinsoniy qadriyatlarga asoslanish;
- Sport musobaqalarida har qanday yoʻl bilan gʻalaba qozonishga intilish;
- Sport orqali tajovuzkorlikni namoyon qilish, milliy yoki shaxsiy ustunlikni koʻrsatish istagi;
- Sportchilik idealining buzilishi – yaʼni, har qanday vosita (aldash, qoidalarni buzish, sogʻliqqa zarar yetkazish va h.k.) orqali gʻalabaga erishish;
- Sportdan millatchilik, shovinizm, harbiy yoki tor manfaatli siyosiy maqsadlar yoʻlida foydalanish.

Bunday yondashuv sportning asl mohiyati va umuminsoniy qadriyatlariga zid keladi hamda uning rivojlanishiga salbiy taʼsir koʻrsatadi. – “Men faqat maydonda kimnidir urib, jazosiz qolishim mumkinligi uchungina futbol oʻynayman” (amerikalik sportchi Mayk Kertis);

- “Sport — bu bir-biriga boʻlgan nafrat ifodasi... Bu bizning sivilizatsiyamiz ikki kishiga jismoniy tajovuz uchun taqdim etadigan soʻnggi imkoniyatdir. Sport — inson faoliyatining urushga eng yaqin sohasi” (Reygan).

Sport va insonparvarlik madaniyati. Shaxs sport madaniyatining yana bir koʻrinishi sport- insonparvarlik madaniyatdir. Shaxs sport madaniyatining bu turi insonning sportda insonparvarlik gʻoyalari, ideallari va qadriyatlariga aniq yoʻnaltirilganligi bilan tavsiflanadi.

Insonparvar qadriyatlar:

- sportning shaxsni har tomonlama kamol toptirishga, insoniy ijtimoiy munosabatlarni shakllantirish va rivojlantirishga koʻmaklashish qobiliyati;

- ideal — sportchi shaxsining yaxlit rivojlanishi. “Sportda va sport vositasida insonparvarlik uchun! ” axloq va estetika me’yorlariga mos sport bellashuvida oʻzini tutish[7].

Shaxsning jismoniy tarbiya va sportga oid insonparvarlik madaniyati umumiy insonparvarlik gʻoyalari va qadriyatlarining qanday aniqlanishiga qarab turli shakllarda namoyon boʻlishi mumkin.

Shaxsning sport-insonparvarlik madaniyatining asosiy turlari **olimpiya va sparta** madaniyati shakllarida ifodalanadi. **Olimpiya madaniyatining** asosiy xususiyati shundaki, u zamonaviy Olimpiya harakatining asoschisi Per de Kuberten tomonidan shakllantirilgan boʻlib, **Olimpiya xartiyasida** belgilangan qadriyatlar asosida baholanadi. Olimpiya madaniyatining markaziy gʻoyalaridan biri **barkamol shaxs konsepsiyasi** boʻlib, unda jismoniy, ma’naviy va axloqiy-estetik fazilatlarning toʻlaqonli va muvozanatli rivojlanishi nazarda tutiladi.Olimpiya gʻoyalari:

- ham jismoniy (jismoniy), ham ma’naviy (axloqiy) sifatlari toʻlaqonli va mutanosib rivojlangan barkamol shaxs;

- tinchlik, doʻstlik, oʻzaro hurmat, sportchining “Feyr Pley” (“halol oʻyin”) tamoyillari ruhidagi xatti-harakatlarini nazarda tutuvchi insonparvar ijtimoiy munosabatlar, ular quyidagilarni nazarda tutadi:

* halollik, vijdonlilik, boshqalar oʻzini halol tutmagan vaziyatlarda qat’iyatli va munosib xulq-atvor;

* sherikni hurmat qilish;

* raqibni hurmat qilish — u gʻolib yoki magʻlub boʻlishidan qat’i nazar;

* har qanday vaziyatda ham u bilan hamkorlik qilishga doimiy intilishda ifodalanadigan sudyaga hurmat;

* gʻalabadan soʻng kamtar boʻlish va magʻlubiyatni xotirjam qabul qilish qobiliyati. “Atletning vazifasi va mohiyati oʻzini bilish, oʻzini nazorat qilish va oʻzidan ustun boʻlishdir” – “Athletae Proprium Est Se Ipsum Noscere, Ducere et Vincere” (Kubertenning Afrika oʻyinlari ishtirokchilari uchun medallar uchun shiori).

Shaxs sport-insonparvarlik madaniyatining spartacha turining oʻziga xosligi sportning spartacha ideallar va qadriyatlarni hisobga olgan holda baholanishi bilan belgilanadi. Sport asosiy (fundamental) faoliyat turlaridan biri sifatida qaraladi, unda ishtirok etish nafaqat shaxsning uygʻun, balki har tomonlama rivojlanishi uchun ham zarurdir. Bunda sport faoliyatining muhim roli hisobga olinadi:

- insonning jismoniy, jismoniy holatini, uning ruhiy va ma’naviy-axloqiy, estetik hamda boshqa sifatlari va qobiliyatlarini, tegishli koʻnikmalari, malakalari, bilimlari, ehtiyojlari, his-tuygʻulari, emotsiyalarini tiklash, saqlash, shakllantirish va takomillashtirishda;

- raqobat madaniyatini shakllantirishda.

Sportning ijobiy roli tinchlik, doʻstlik, oʻzaro tushunish, turli madaniyat va e'tiqod vakillarining oʻzaro hurmati, bagʻrikenglik, zoʻravonlikdan voz kechish, hamkorlik va shu kabi jahon madaniyati qadriyatlarini shakllantirish va amalga oshirishda namoyon boʻladi.

Xulosa. Yuqorida bayon etilgan fikrlarni inobatga olgan holda, talabalarda sport madaniyatini shakllantirishga qaratilgan pedagogik faoliyatni ikki bosqichga ajratish muhim ahamiyatga ega:

a) **Sport madaniyatining asoslarini shakllantirish** – bu bosqichda talabalarning sportga boʻlgan umumiy ijobiy munosabati, shuningdek, sport haqidagi dastlabki bilim, koʻnikma va malakalarga ega boʻlishi ta'minlanadi.

b) **Sport madaniyatining rivojlanishi va mazmunining aniqlanishi** – bunda talabalar sportning turli jihatlari va funksiyalarini qanday baholashi hamda qaysi yoʻnalishga e'tibor qaratishi aniqlanadi. Bu jarayonda quyidagi omillar muhim rol oʻynaydi:

1) Sport madaniyatining shakllanishiga asos boʻluvchi gʻoyalar, me'yorlar va madaniy namunalar;

2) Talabalar sport faoliyatiga kirishganda qaysi gʻoyalarga intilishi va shu asosda qanday sifat va qobiliyatlarni rivojlantirishga harakat qilishi;

3) Ushbu faoliyatning ularning xulq-atvoriga, hayot tarziga hamda atrofdagilar bilan munosabatlariga qanday ta'sir qilishi.

Shunday qilib, bugungi kunda talabalarning sportga boʻlgan munosabatini shakllantirishdagi asosiy maqsad – ularni oliy ta'lim tizimiga hamda yoshlar bilan olib boriladigan tarbiyaviy ishlarga qoʻyiladigan zamonaviy talablarga mos keladigan insonparvarlik tamoyillariga asoslangan sport madaniyatiga yoʻnaltirishdan iborat.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. Sh.Mirziyoyev "Sport – sogʻlom xalq, sogʻlom avlodning tayanch ustuni" 2025-yil 13-fevral kuni olimpiya va paralimpiya harakati, ixtisoslashtirilgan va ommaviy sportni yangi bosqichga olib chiqish hamda aholi jismoniy faolligini oshirish chora-tadbirlari boʻyicha videoselektor yigʻilishida soʻzlagan nutqi.
2. Платонов В. Н. Адаптация в спорте. Киев, 1988. 216 с.
3. Петровский В. В. Организация спортивной тренировки. Киев, 1978. 96 с.
4. Кузнецова Н.И. Преодоление конфликтов между учителем и учащимися при организации образовательного процесса в условиях инновационного поля: Дисс. … канд. пед. наук. – Тюмень. 1997. – 23 с.
5. Новиков А.А. Основы спортивного мастерства / А.А. Новиков: монография. – М.: ВНИИФК, 2003. – 208 с.
6. См.: Бондаревская Е.В. Основные подходы к совершенствованию современного воспитания (личностно-ориентированное воспитание) // Стратегия воспитания в образовательной системе России: подходы и проблемы / Под ред. проф. И.А.Зимней. Изд. 2-е, доп. и перераб. М.: Агентство «Издательский сервис», 2004. С. 131–140.
7. Спартианские идеалы и ценности сформулированы в разработанном в России в 1990 г. новом спортивно-гуманистическом проекте под названием «SpArt». Это слово, которое придумал автор проекта (проф. В.И. Столяров), расшифровывается как производное от трех английских слов: SpArt «Spirituality» – духовность, «Sport» – спорт, «Art» – искусство.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 3 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog‘och ko‘chasi, 70/10-uy. Elektron manzil: scienceproblems.uz@gmail.com

Bog‘lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).